

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ

ÖĞRENCİLERİNİN VATANDAŞLIK ALGISI

Hüseyin ÇAVUŞOĞLU¹

Öz

Modern toplumlarla birlikte önem kazanan kavramlardan biri de vatandaşlıktır. Bugün vatandaşlık siyasal, sosyo-kültürel, ekonomik alanlarda yaşanan değişimlerle uluslararası bir özellik kazanmış ve büyük bir değişim yaşamıştır. Gençler, toplum yapısını şekillendiren, topluma yön veren önemli grupların başında gelmektedir. Bundan dolayı, gençlerle ilgili çalışmaların önem arz ettiği söylenebilir. Çalışmanın amacı, ZBEÜ öğrencilerinin vatandaşlık algısını ve bu algının demografik değişkenlerle ilişkisini ortaya koymaktır. Çalışmada, ilk olarak vatandaşlık kavramı ve kavramın tarihçesi ayrıntılı olarak ele alınmış, daha sonra ZBEÜ öğrencileriyle yapılan anket çalışmasına yer verilmiştir. Araştırmanın argümanı, öğrencilerin vatandaşlık algısının yüksek olduğu ve vatandaşlık algısı ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin oldukça az olduğudur. Araştırmada, cinsiyet ile demokrasi gerekliliğine olan tutum; siyasetle ilgilenme nedeni ile insan haklarına bireysel düzeyde verilen değer, toplumsal sorumluluk bilinci ve demokrasi gerekliliğine olan tutum arasında bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Vatandaşlık, vatandaşlık Algısı, Üniversite Öğrencileri, İstatistiksel Hipotez Testleri.

Jel Sınıflaması: C10, C12, Z0

CITIZENSHIP PERCEPTION OF ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT

UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

One of the concepts that gain importance with modern societies is citizenship. Today, citizenship has gained an international character and experienced a great change with the changes in political, socio-cultural and economic fields. Young people are one of the important groups that shape the social structure and give direction to the society. Therefore, it can be said that studies on young people are important. The aim of the study is to reveal the citizenship perception of ZBEÜ students and the relationship of this perception with demographic variables. In the study, first of all, the concept of citizenship and its history were discussed in detail, and then a questionnaire study with ZBEÜ students was included. The argument of the research is that students' perception of citizenship is high and the relationship between citizenship perception and demographic variables is quite low. In the research, attitudes towards gender and the necessity of democracy; It has been concluded that there is a relationship between the value given to human rights at the individual level due to interest in politics, the awareness of social responsibility and the attitude to the necessity of democracy.

Keywords: Citizenship, Citizenship Perception, University Students, Statistical Hypothesis Tests.

JEL Classification: C10, C12, Z0

---

¹ Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, huseyindp@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-7132-3833.

1. Giriş

Geçmişten günümüze bakıldığında, vatandaşlığın tartışılan kavramlardan biri olduğu ve farklı anlamlarda kullanıldığı söylenebilir. Devletlerin, vatandaşlık anlayışlarını dayandırdıkları unsurlar, birbirinden farklılık arz etmektedir. Ülkelerin kendini nasıl tanımlamalarına, geçmiş deneyimlerine ve farklı milliyetçilik anlayışlarına bağlı olarak, bu farklılıkların ortaya çıktığı söylenebilir. Böylece, vatandaşlarla ile yabancılar (ötekiler) olarak adlandırılan iki grup, her toplum yapısında ortaya çıkmakta ve bunun sonucunda vatandaşlık, bu iki grubu belirleyen önemli bir faktör haline gelmektedir. Günümüzde siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik vd. alanlarda yaşana değişimler, farklı vatandaşlık türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu da vatandaşlığın, dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, Amerika’da vatandaşlık kavramı, siyah-beyaz çatışması, kölelik gibi unsurlarla ilişkili açıklanırken; İngiltere’de ise daha çok haklar kapsamında tanımlanmaya çalışılmıştır. Çok boyutlu kavramlardan biri olan vatandaşlığın, başta olmak üzere siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel yönleri bulunmaktadır. Vatandaşlık, sön dönemde, sosyal bilimlerde üzerinde çokça çalışılan konulardan biridir ve bu dinamik özelliğinden dolayı, farklı disiplinler tarafından ele alınan ve günümüzde güncelliğini koruyan kavramların başında gelmektedir (Dağ, 2012: 107). Son yıllarda göçün oldukça artması, ekonomideki uluslararası şirketler, siyasal sistemdeki aktörlerin fazlaşması gibi sebeplerden ötürü, vatandaşlıkla ilgili bilimsel çalışmalar son dönemde oldukça artmıştır. Toplumların siyasi yapılarına, yaşam biçimlerine, yaşam koşullarına bağlı olarak kavram da değişikliklerin yaşandığı gözlemlenmiştir. Ayrıca bireyin hak ve sorumlulukları veya devletçe bireye verilen statüyü de bağlı olarak da vatandaşlığın tanımında bir değişimin yaşandığı ifade edilebilir. Bu da vatandaşlık kavramının iki önemli niteliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nitelikler, hak ve statüdür. Bireylerin talep ettiği haklar ve devletlerin verdiği statü, vatandaşlığın iki önemli nitelikleridir. Anlam olarak vatandaşlıkta bir değişim yaşanırken; bir “değer” olarak günümüze kadar geldiği belirtilebilir. Devletlerin sürekliliği ve farklılıkları bir araya getirebilme, ancak vatandaşlık bilinci ile gerçekleşebilir. İnsanlara, vatandaşlık bilinci aşılanarak, bir devletin sürekliliği ve bir ülkede yaşayan farklı kültürlerdeki vatandaşları bir araya getirebilme sağlanabilir. Vatandaşlık kavramının, özellikle Sanayi Devrimi ile birlikte şehirleşmenin ortaya çıkması, eğitim düzeyinin yükselmesi, ekonomide sanayinin ön plana çıkmasıyla önemli bir olgu haline geldiği söylenebilir. Günümüzde artık vatandaşlar, siyasal sistemin temelini oluşturmaktadır. Modern devlete ait olan vatandaşlık kavramı, 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında dilimize girmiştir. Üniversite gençliği, yarını şekillendirecek önemli sınıflardan biridir. Bundan dolayı, üniversite gençliğinin

vatandaşlık algısı önem arz etmektedir. Araştırmanın temel argümanı, öğrencilerin vatandaşlık algısının yüksek olduğu ve vatandaşlık algısı ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin oldukça az olduğudur. Çalışmanın amacı ise ZBEÜ öğrencilerinin vatandaşlık algısını ve bu algının değişkenlerle olan bağlantısını ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, vatandaşlık kavramı ve kavramın tarihçesi ayrıntılı olarak ele alınmış, daha sonra ZBEÜ öğrencileriyle yapılan anket çalışmasına yer verilmiştir.

2. Vatandaşlık Kavramı

Vatandaşlık kavramının kökeni, eski Yunan Uygarlığı'na kadar dayanmakta olup, bireylerin oluşturduğu bir birliği ifade eden “city” (kent) kelimesinden türemiştir ve “polis” adı verilen şehir devletlerine aidiyeti anlatan “citizen” kelimesinden doğmuştur. İlk defa vatandaşlığın 1605'te “haklara sahip bir şehrin özgür bireyi” anlamına kullanıldığı belirtilmektedir (Polat, 2010: 5-7; Ozulu ve Kösecik, 2016: 514). Kymlicka ve Norman'a göre, vatandaşlık statü, kimlik, etkinlik ve toplumsal istikrar olmak üzere dört farklı anlama gelmektedir (Dağ, 2012: 107). Çok sayıda tanımı bulunan vatandaşlığın en çok kabul edilen tanımı “devlet ile bireyler arasında, devletin kurallarını koyduğu hukuki bir bağ” şeklindedir. Görüldüğü gibi kavramda, devletin bireylere, yasalara bağlı kalarak haklar verdiğini vurgu yapılmaktadır. Vatandaşlık kavramı, toplumdaki güç mücadelesi ile ilişkilidir ve temelinde toplumdaki maddi ve manevi değerlerin paylaşılma mücadelesi bulunmaktadır (Ozulu ve Kösecik, 2016: 515). Vatandaşlık, bireyin dünyaya gelmesi ile kazanılmakta, bir devletin bireylerini diğer bireylerden ayırtmakta ve temelinde bireyin, bir devlete bağlılığı vardır. Başka bir deyişle, bir devletin vatandaşı, başka hiçbir devlete ait değildir. Böylece vatandaşlık, kişileri devlete ait olarak gösteren bir mekanizma, bir dosyalama sistemi olarak adlandırılabilir (Brubaker, 2009: 55). Bireyi, devlete hem siyasi hem de hukuki açıdan bağlayan vatandaşlıkta, birey devlete ait olan önemli bir unsur olup, vatandaşlık kavramı bu ilişkide bireyi, hak ve özgürlükleri ve bireyin yükümlülüklerini anlatır. Günümüzde batı tipi çoğulcu toplumlarda, bireylerin devlete karşı hem hak ve özgürlükleri hem de yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu toplumlarda birey, ön planda, aktif konumdadır ve devlet bu ilişkide bir araç işlevi görmektedir. Diğer taraftan otoriter toplumlarda ise bireylerin devlete karşı hak ve özgürlükleri ve yükümlülükleri yoktur (Erdem, 2012: 50). Vatandaşlık kavramı üzerine çalışan Marshall'a göre, vatandaşlık hakları siyasi, sosyal ve medeni haklar olmak üzere üçe ayrılır. Siyasi haklar, seçme ve seçilme hakkı, siyasal partilere üye olmak gibi hakları; sosyal haklar, eğitim, sağlık ve ekonomik hakları; medeni haklar, düşünce, inanç, ifade, din özgürlüğü gibi temel hakları kapsar (Esendemir, 2008: 21-22; Temelat, 2011: 2-3).

3. Vatandaşlık Kavramının Tarihçesi

Vatandaşlık eski bir kavram olup, demokrasinin ilk olarak görüldüğü Eski Yunan Uygarlığı'nda ilk olarak kullanılmıştır. Eski Yunan Uygarlığı'ndan günümüze, vatandaşlık kavramında çok büyük bir değişim yaşanmamıştır. Vatandaşlık, Solon'un önerdiği en üste Halk Meclisi (Ekklesia), onun altında Beşyüzler Konseyi, onun da altında Elliler Komitesi şeklindeki yönetim biçimiyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca vatandaşlığın ortaya çıkmasında huzur ve barış içindeki bir toplum yapısında yaşamak etkili olmuştur (Özkazanç, 2009: 249). Eski Yunan'da kadınlar, köleler ve yabancılar vatandaşlık hakkına sahip değildi. Yalnızca 18 yaşını doldurmuş, erkek vatandaşlar bu hakka sahipti. Bundan dolayı Halk Meclisi, Beşyüzler Konseyi, Elliler Komitesi gibi organlara sadece erkek vatandaşlar katıldı. Böylece Eski Yunan Uygarlığı'ndaki vatandaşlık anlayışında, bir ayrımcılık ve katılımcılığın olduğu söylenebilir (Erdem, 2012: 51). Solon'dan sonra M.Ö. 500'de vatandaşlık, daha bağımsız bir hale gelmiş ve aidiyet daha da güçlenmiştir. Atina ve Sparta gibi şehir devletlerinde vatandaşlık, katılımı doğrudan bağlantılı olup, devletin yönetiminde ve devlet ilgili her konuda bireylerin, sorumluluk alması anlamına gelmektedir. En önemli düşünürlerden biri olan Aristo'ya göre, vatandaşlığın en önemli unsurlarının başında, siyasal katılma yer almaktadır (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012: 42). Platona'a göre ise iyi vatandaş, başta anayasa ve kanunlar olmak üzere siyasal sisteme uyan bireylerdir. Eski Yunan Uygarlığı'nda vatandaşlığın kararlar ve imtiyazlarla ilgili olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, Eski Yunan Uygarlığında vatandaşlık kavramı, siyasete katılan bireyleri içermektedir. Eski Yunan'dan sonra Roma Uygarlığı'na bakıldığında, Eski Yunan Uygarlığı'ndaki gibi bir ayrımcılık ve katılımcılığın vatandaşlık kavramının nitelikleri arasında yer aldığı görülmektedir. Roma'da Patriciler, vatandaşlık hakkına sahip iken; Pleblerin böyle bir hakkı yoktu. İlerleyen dönemde, diğer bir ifadeyle imparatorluğun son dönemlerinde, herkesin vatandaşlık hakkı kazandığı görülmektedir. Fakat yönetimde tek kişinin söz sahibi olması ile bireylerin hem haklarında hem de siyasete katılımlarında kısıtlamalar yaşanmıştır. (Erdem, 2012: 51). Roma'da vatandaşlık, hukuki bir durum kazanmıştır. Hukuki vatandaşlık, bireyin yasal durumunu ve yasalara dayanan hakları ve sorumlulukları anlatmaktadır. Ayrıca vatandaşlık, hukuki olarak derecelere ayrılmıştır. Roma'da vatandaşlığın hukuki yönü güçlenirken; siyasi katılım yönü zayıflamıştır. Askerlik ve vergi ödeme gibi görevlerinin yanında vatandaşlara, evlenme, ticaret ile uğraşma, dava açma gibi hakların verildiği görülmektedir. Ortaçağda ise Hristiyanlığın siyasal sisteme hakim olmasıyla birlikte vatandaşlık olgusu önemini yitirmiştir (Heater, 2004: 30-32; Temelat, 2011:

2-3). Ortaçağda Hristiyanlıkla birlikte siyasal katılım, imtiyaz, aidiyetin yerini vatandaşlık kavramında, kapalı bir hayat biçimi almıştır (Polat, 2011: 131). 13. yüzyılda monarşinin güçlenmesiyle feodalite, kilise ve krallık zayıflamış, gerilemiştir. Rönesans ile birlikte artık vatandaş kavramı, eğitilmiş ve ekonomide rol alan bireyi anlatmaktadır. Bu dönemde vatandaşlık kavramında, birey ön plana çıkmıştır (Bookchin, 1987: 123-158). Monarşilerin yerini ulus devletlerin almasıyla vatandaşlık kavramında eşitlik temel unsur haline gelmiştir. Bu şu anlama gelmektedir ki bir ülkede yaşayan herkes, aynı hak ve özgürlüklere sahiptirler. Bunun yanında bireyler, kanun önünde eşit iken; sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan bireyler arasında farklılıklar göze çarpmaktadır. Ulus devletlerle birlikte vatandaşlık kavramı, farklılıkları birleştirmede önemli bir işlev üstlenmiştir (Erdem, 2012: 50-51).

Fransız İhtilali sonrasında modern vatandaşlığın ortaya çıktığı belirtilmektedir. Modern vatandaşlık kavramı, Fransız İhtilali'nin temeli olarak adlandırılan "Aydınlanma döneminin" bir çıktısıdır (Özipek, 2004: 16). Modern vatandaşlığın, önceki dönemlere oranla daha aktif olduğu söylenebilir. Çünkü Fransız Devrimiyle birey, şehir devletlerinde olduğu gibi demokrasinin derecesine göre bir siyasal katılma hakkına değil, özgür ve aktif yapısıyla uygulanan demokrasinin standartlarını belirleyebilmektedir (Sarıbay, 1992: 88). Fransız ihtilali dışında, modern vatandaşlığın ortaya çıkmasında, ticari kapitalizm ve gelişen insan bilimleri etkili olmuştur. Artık insan, bir grubun üyesi değil hukuku, devleti, toplumu yaratan önemli bir unsurdur. Artık vatandaşlık tanımının merkezinde birey olup, bireyin özellikle fizyolojik ve psikolojik boyutu ön plandadır (Özkazanç, 2009: 252). Modern vatandaşlık, tek kişinin mutlak hâkimiyetine karşı gelişmiştir. Modern vatandaşlıkta, belli hakları olan ve hiçbir topluluğa bağlılığı olmayan, herkese aynı hakların, sorumlulukların verildiği bir birey tipi söz konusudur. Eski Yunan Uygarlığından Fransız İhtilali'ne kadar ki vatandaşlık anlayışında ayrımcılık, katılımcılık ve aktif bir vatandaşlık olgusu var iken; günümüzde ise siyasi, sosyal, ekonomik vb. hakları elde eden bireylerin oluşturduğu evrensel bir vatandaşlık anlayışı bulunduğu söylenebilir. Vatandaşlık, dönemler bazında bakıldığında her dönemde farklı anlam kazandığı görülmektedir. Modern vatandaşlık, devletlerle bireyler arasındaki yasal bir düzen oluşturan bir kurum, somut bir gösterge olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında devlet, bireyin hak ve hukukunu tanıyan, koruyan ve güvence altına alan bir kurumdur (Polat, 2011: 132). Temelde, iki vatandaşlık yaklaşımının kabul edildiği belirtilebilir. Bunlar Liberal ve Toplulukçu yaklaşımlardır. Liberal vatandaşlık yaklaşımı, bireyi esas alan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, vatandaşlık bir statü olup, vatandaşlar, yasal statüdedir ve bireyin eşitliği, özgürlüğü, hakları ön plandadır. Devlet de bu ön planda olan unsurları, korumakla görevlidir.

Toplulukçu vatandaşlık yaklaşımına göre ise topluluk, vatandaşlığın kaynağıdır ve bireyler, topluluklarca şekillendirilir (Heywood, 2012:111). Bu yaklaşım, vatandaşlığı, liberal yaklaşım gibi hak eksenli değil, sorumluluk ve görev ekseninde ele almaktadır. Liberal yaklaşımda bireysel kimlik; toplulukçu yaklaşımda ise kolektif kimlik anlayışı vardır. Ayrıca bu yaklaşımda, toplum içinde anlam kazanan bireyin, toplumla kıyaslandığında bir önceliği bulunmamaktadır ve toplum menfaatleri öndedir (Üstel, 1999: 70). 21. yüzyılda, ulus devlet olgusunun zayıflaması ve küreselleşmenin, uluslararası göçlerin etkisiyle vatandaşlık kavramında değişim yaşanmıştır. Bunun sonucunda, liberal ve toplulukçu vatandaşlık yaklaşımına eleştiriler artmış ve neo-cumhuriyetçi, radikal, feminist, anayasal yaklaşım gibi yeni vatandaşlık yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Liberal ve toplulukçu yaklaşımların yetersiz, günün sosyal yapısına uygun olmadığı iddiasıyla Neo-Cumhuriyetçi vatandaşlık yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım eylem, kamusal alan ve çoğulculuğun organize olması olmak üzere üç temel dayanmaktadır. Yaklaşımda erdem kavramı da önemli bir yere sahiptir ve bu yaklaşımın, liberal ile toplulukçu yaklaşım arasında olduğu kabul edilmektedir. Mouffe, ortak bir siyasi kimliğin oluşması için radikal vatandaşlık yaklaşımını ortaya atmıştır. Bu yaklaşımda vatandaşlık, kendisi için iyi olan her şeyi yapabilmesidir ve bireyler, kendi menfaatlerini ön planda tutarlar ve başkalarının haklarını çiğnemeyen vatandaşlardır. Feminist yaklaşımın temelinde ise kültürel çoğulculuk ve farklılıklar vardır. Evrensel yerine ayrıcalıklı vatandaşlığı ve farklılıkların kamu olarak adlandırılabilceğini savunmaktadırlar (Young, 1989: 271). Habermas tarafından geliştirilen “Anayasal vatandaşlık” kavramı, farklı kimliklere demokratik düzenlerde siyasete katılma fırsatı vermektedir. Kavramın özünde, farklılıkları eşit bir biçimde, barış içinde hep beraber yaşatma amacı bulunmaktadır. Bu yaklaşımda, farklılıklar anayasanın güvence altında olup, bireyler arasında kimlik farklılıkları bulunmamaktadır (Erdem, 2012: 52-53).

I. Meşrutiyete kadar Osmanlı’da vatandaşlık anlayışı, “Osmanlılık” kavramına dayanmaktaydı. “Osmanlılık”, imparatorluk sınırları içinde yaşayanların, kimliklerinin üzerinde bir aidiyeti ifade etmektedir. Bu düşüncenin arkasında, eşit siyasal yaşama katılımı ayaklanmaların, önlenebileceğine olan inanç bulunmaktadır (Işın ve İşyar, 2005: 79). 1876’da Kanuni Esasi’nin kabulü ile vatandaşlık, anayasada yer almıştır. “*Devlet-i Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine herhangi bir din ve mezhepten olur ise olsun bila istisna Osmanlı tabir olunur ve Osmanlı sıfatı kanunen muayyen olan ahvale göre istihsal ve izae edilir*” ifadesi ile vatandaşlığın, bir ayrıma tabii olunmadığı ve kanunla oluşturulup, kaybedildiğine vurgu yapılmaktadır (Aybay, 2008: 72). 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile cemaat yapısından topluma, mekanikten organik dayanışmaya geçme olarak adlandırılan düzenin önemli bir

unsuru olarak, vatandaşlık kavramı ortaya çıkmıştır (Üstel, 2004: 27). II. Meşrutiyet ile birlikte eşitlik önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Vergi vermek, askerlik hizmetini yerine getirmek, kanunlara uymak vatandaşın temel görevleridir. Bu görevlerin, vatandaşların hak ve görevlerinde bir eşitliğin sağlanmasında, öncü oldukları söylenebilir (Üstel, 2004: 59). Bu dönemde vatandaş, bir bütünün, bir ailenin parçası, üyesi olarak görülmektedir. Vatandaşlık da iyi, kötü gibi kanaatlerle donatılmış bir birey modeli bulunmaktadır (Üstel, 2004: 73-82). Kurtuluş Savaşı yıllarında Atatürk, Türk etnik kimliği yerine, “Türkiye”, “Türkiye halkı” gibi ifadeleri kullanmıştır. Böylece, kan esasına dayalı bir vatandaşlık yerine, toprak esasına dayanan bir vatandaşlığın örnek alınacağı mesajı verilmiştir (Baskın, 2004: 23). Cumhuriyetin ilanı ile ümmet-tebaa yerine millet vatandaş gelerek, herkes eşit hak ve ödevlere sahip, Türk vatandaşı olarak kabul edilmiştir (Ünsal 1998: 13). 1924 Anayasasında ilk defa vatandaşlık kavramı kullanılmıştır. “*Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibarıyla (Türk) itlak olunur*” şeklindeki anayasanın 88. maddesi ile Osmanlı’daki “tebaanın padişaha bağlılığı” yerine çağdaş ve laik bir vatandaşlığın kabul edildiği söylenebilir (Polat, 2011: 142). Ulus devletler, yeni bir ulusal kimlik ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Benzer durum, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda da görülmektedir. Atatürkçü ideoloji doğrultusunda modern, yeni bir ulusal kimlik oluşturulmuştur. Ve bu ulus devlet de vatandaşların, birey olarak bir önemi yoktur. Bu vatandaşlık, hem toplumsal faydaya hizmet etmiş hem de devletin toplum üzerindeki egemenliğine meşruiyet kazandırmıştır. Tek parti döneminde (1923-1950) ödevlerin birinci, hakların ikinci planda olduğu laik, çağdaş edilgen bir vatandaşlık benimsenmiştir (Polat, 2011: 145). Özgürlük, eşitlik ve bireyciliği temel alan liberal vatandaşlıktan farklı olarak; bireylerin özgür, aktif olmadığı devletin belirlediği sınırlar içerisinde hareket eden bir vatandaşlık söz konusudur (Caymaz, 2007: 27). 1961 Anayasasının 54. maddesinde ise vatandaşlık “*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu*” ifade edilmiştir. Anayasada vatandaşlığın ırk, dil farkı gibi kavramların dışında hukuksal bir bağ olduğu görülmektedir (Aybay, 2008: 76). 1924 Anayasasının tersine, 1961 Anayasasında, hak ve özgürlükler ile ilgili maddelerin neredeyse tümü, Türk ve yabancı ayrımı yapmadan “Herkes” kelimesi ile oluşturulmuştur (Tanör, 1992: 381). 1982 Anayasasında da vatandaşlık, 1961’de olduğu gibi “*Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür*” şeklinde düzenlenmiştir. Türkiye’de, 12 Eylül 1980 öncesi sağ-sol çatışması, terör olaylarının arttığı görülmektedir. Bundan dolayı, 1982 Anayasası’ndan vatandaşlık anlayışının, anarşizm ve özellikle komünizme karşı “Atatürk milliyetçiliğini” esas aldığı söylenebilir (Aybay, 2008: 84). 1982 Anayasası, hak odaklı vatandaşlık yerine ödev ve sorumluluk odaklı bir vatandaşlığa dayanmaktadır. Ayrıca devletin önceliği ön plandadır ve devletin karşısında bireyin hakları

kısıtlanmıştır (Üstel, 2004: 282). 1982 Anayasası ile katılımcı ve sivil yönü eksik olan, pasif ve itaati amaçlayan bir vatandaşlık anlayışı sürmektedir (Polat, 2011: 154). 1982 Anayasası birçok defa değiştirilmesine rağmen ideal bir vatandaşlığa ulaşabildiğini söylemek doğru değildir. Osmanlı'dan günümüze vatandaşlık kavramı incelendiğinde, vatandaşlığın devletin ideolojisini sağlamlaştıran önemli bir araç olduğu ve birey-devlet arasındaki ilişkiye önem verilmediği söylenebilir. Bazı bilim insanlarınca en demokratik, özgürlükçü olarak adlandırılan 1961 Anayasasında bile, ideal bir vatandaşlık anlayışına ulaşamadığı görülmektedir (Polat, 2011: 155). Türkiye'de devletin ön planda olduğu, toplulukçu vatandaşlık anlayışı söz konusudur. 1990'larla birlikte küreselleşmenin etkisiyle farklı vatandaşlık anlayışları, Türkiye'de hala tartışılmaktadır. Günümüzde, 1982 Anayasası'ndaki²i vatandaşlık tanımı korunmakta olup, 2007'den itibaren azınlıkların istekleriyle ilgili önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlara bağlı olarak da Türk vatandaşlığının, sorumluluk ve görev yerine, haklar ve özgürlükler temelinde genişlediği söylenebilir (Düzenli, 2020: 51).

4. ZBEÜ Öğrencilerinin Vatandaşlık Algısı Üzerine Bir Uygulama

Öğrencilerin vatandaşlık algısını ortaya koyabilmek için ZBEÜ SBKY öğrencileriyle bir anket çalışmasına yer verilmiştir. Sorular, Acar'ın, (2018), çalışması dikkate alınarak oluşturulmuştur (Demirbaş, 2016: 23). Literatürde, Türkiye'deki illerde (Kastamonu hariç) böyle bir çalışmaya rastlanmamış olması, verilerin Zonguldak'tan alınmasının önemli bir nedenidir. Ayrıca Zonguldak'ta gençlerle, öğrencilerle yapılan çalışmalar az olması da diğer önemli bir etkidir. Ankete, eğitim durumları, kararlı-kararsız seçmen, siyaset ile neden ilgilenildiğine yönelik sorular dahil edilmiştir. 230 SBKY öğrencisi anketi cevaplamıştır. Anket, 78 sorudan oluşmaktadır ve 1-10. arası sorular demografik, 11-13. arası sorular siyaset, 14-23. arası sorular vatandaşlık algısı (1. Faktör: Her İnsan Değerlidir (Bireysel faktör), 14-23 arası sorular 2. Faktör (Her insan değerlidir (Toplumsal faktör), 24-39. arası sorular (3. Faktör: Demokrasi Kültürü), 40-64. arası sorular (4. Faktör: Hak ve Özgürlükler), 65-78. arası sorular (5. Faktör: Görev ve Sorumluluklar) ile ilgilidir. Ankete katılan öğrencilerin %42.8'i erkek, 57.2'si kadındır. Birinci sınıf öğrencilerin katılımı %32.2, ikinci sınıf %9.6, üçüncü sınıf %27, dördüncü sınıf %31.3'tür. Birinci öğretimdekilerin oranı %46.1, ikinci öğretimdekilerin oranı %37.1'dir. Ankete katılanların %17'si bu soruyu boş bırakmışlardır. İl merkezinde yaşayanların oranı %42.6, ilçe merkezinde %45.5, belde %3, köy %8.7'dir. Ankete katılanların ailelerinin

² 2011'de TBMM'de "Anayasa Uzlaşma Komisyonu" kuruldu. Anlaşma sağlanamadığı için, komisyon Kasım 2013'te dağıldı. Korkut, 2015: 21.

aylık ortalama gelirlerine bakıldığında, 0-500 TL (1. Grup), %3.9, 501-2000 TL (2. Grup) %15.7, 2001-4000 TL (3. Grup) %45.2, 4001-6000 TL (4. Grup) %24.3, 6.000TL'den fazla (5. Grup) %10'dur. Görüldüğü gibi ankete katılanların önemli bir bölümünün (%45.2) ailesinin aylık ortalama geliri 2001-4000 TL'dir.

Tablo 1: Siyasetle ilgilenme nedeni

Ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu için	56 (%24,3)
Bireysel menfaatlerimi korumak için	3 (%1,3)
Alınan kararlar beni ve içinde bulunduğum toplumu etkilediği için	147 (%63,9)
Toplumdan tecrit edilmemek için	2 (%0,9)
Desteklediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesi için	9 (%3,9)
Desteklemediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesini engellemek için	4 (%1,7)
Diğer	9 (%3,9)
	230 (%100)

Tablo 1 incelediğinde, iki neden üzerinde yoğunlaşma olmuştur. Ankete katılanların %63.9 gibi çok önemli bir bölümü, siyasetle ilgilenme nedenini, “*Alınan kararlar beni ve içinde bulunduğum toplumu etkilediği için*” şeklinde açıklamışlardır. “Ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu için” nedeni ise %24.3 ile ikinci sıradadır. Diğer nedenlerin ağırlıklarının oldukça az olduğu görülmektedir.

H1_a: Cinsiyet ile Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 2: Cinsiyet ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasındaki ilişki

Cinsiyet		N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde)	Erkek	98	4,33*	,674
	Kadın	131	4,43*	,521
	Toplam	229		

Test İstatistikleri:

Mann-Whitney U: 6069,000

Asymp. Sig. (çift kuyruk): 0,477

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 2 incelendiğinde p değerinin 0,05'ten büyük olduğu ($p=0,477;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla cinsiyetin, "Her İnsan Değerlidir" (Bireysel düzeyde) faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde erkekler (ort.=4,33) ile kadınlar (ort.=4,43) arasında "Her İnsan Değerlidir" (Bireysel düzeyde) faktörü, teması hakkında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Yine de genel olarak katılımcıların insan haklarına bireysel düzeyde verdikleri değer hakkındaki tutumlarının olumlu yönde bir eğilim gösterdiği anlaşılmaktadır. Zira her iki grup ortalaması da bu soru için olumlu bir ifade olan 4'ten büyüktür.

H1_b: Cinsiyet ile "Her İnsan Değerlidir" (Toplumsal düzeyde) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 3: Cinsiyet ile "Her İnsan Değerlidir" (Toplumsal düzeyde) arasındaki ilişki

Cinsiyet		N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Her İnsan Değerlidir" (Toplumsal düzeyde)	Erkek	97	3,19*	1,05
	Kadın	130	3,17*	,937
Toplam		227		

Test İstatistikleri:

Mann-Whitney U: 6112,000

Asymp. Sig. (çift kuyruk): 0,692

*Söz konusu değerler "1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum" ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 3 incelendiğinde p değerinin 0,05'ten büyük olduğu ($p=0,692;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla cinsiyetin, "Her İnsan Değerlidir" (Toplumsal düzeyde) faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde erkekler (ort.=3,19) ile kadınlar (ort.=3,17) arasında verilen değer açısından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Yine de genel olarak katılımcıların "Her İnsan Değerlidir" (Toplumsal düzeyde) faktörü, temasına verdikleri değer hakkındaki tutumlarının vasatın üzeri yönünde bir eğilim gösterdiği anlaşılmaktadır. Zira her iki grup ortalaması da bu soru için vasat (ortalama) bir ifade olan 3'ten büyük, 3,5'ten düşük olduğu görülmektedir.

H1_c: Cinsiyet ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4: Cinsiyet ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasındaki ilişki

Cinsiyet		N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Hak ve Özgürlüklerimiz	Erkek	98	4,23*	,644
	Kadın	128	4,34*	,551
	Toplam	226		

Test İstatistikleri:
Mann-Whitney U: 5657,000
Asymp. Sig. (çift kuyruk): 0,205

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 4 incelendiğinde p değerinin 0,05'ten büyük olduğu ($p=0,205;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla cinsiyetin, Hak ve Özgürlüklerimiz faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde erkekler (ort.=4,23) ile kadınlar (ort.=4,34) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Yine de genel olarak katılımcıların, Hak ve Özgürlüklerimiz faktörü, temasının olumlu yönde bir eğilim gösterdiği söylenebilir. Zira her iki grup ortalamasının da 4'ün üzerinde olduğu görülmektedir.

H1d: Cinsiyet ile Görev ve Sorumluluklarımız arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 5: Cinsiyet ile Görev ve Sorumluluklarımız arasındaki ilişki

Cinsiyet		N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Görev ve Sorumluluklarımız	Erkek	98	4,06*	,801
	Kadın	128	4,21*	,660
	Toplam	226		

Test İstatistikleri:
Mann-Whitney U: 5683,500
Asymp. Sig. (çift kuyruk): 0,222

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 5 incelendiğinde, p değerinin 0,05'ten büyük olduğu ($p=0,222;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla cinsiyetin, Görev ve Sorumluluklarımız faktörü, teması anlamlı bir farklılık oluşturmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde erkekler (ort.=4,06) ile kadınlar (ort.=4,21) arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Yine de genel olarak katılımcıların, Görev ve Sorumluluklarımız faktörü, temasına olumlu yönde bir eğilim gösterdiği söylenebilir. Zira her iki grup ortalamasının da 4'ün üzerinde olduğu görülmektedir.

H1e: Cinsiyet ile Demokrasi kültürü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 6: Cinsiyet ile demokrasi kültürü arasındaki ilişki

Cinsiyet	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma	
Demokrasi kültürü	Erkek	98	4,18*	,815
	Kadın	131	4,44*	,588
	Toplam	229		

Test İstatistikleri:

Mann-Whitney U: 5234,000

Asymp. Sig. (çift kuyruk): 0,015

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 6 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten küçük olduğu ($p=0,015;<0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla cinsiyetin, demokrasi kültürü faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık oluşturduğu söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde kadınların (ort.=4,44), erkeklere (ort.=4,18) göre tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Yine de genel olarak katılımcıların, demokrasi kültürü faktörü, teması ortalamalarının yüksek olduğu söylenebilmektedir. Zira her iki grup ortalaması da 4’ten yüksektir.

H2a: Ailenin yaşadığı yer ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 7: Ailenin yaşadığı yer ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasındaki ilişki

Ailenin yaşadığı yer	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma	
“Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde)	İl merkezi	95	4,38*	,688
	İlçe merkezi	105	4,36*	,532
	Belde	7	4,54*	,458
	Köy	20	4,46*	,413
	Toplam	230		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 1,740

Sd: 3

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,628

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 7 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten büyük olduğu ($p=0,628;>0,05$) görülmektedir.

Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde tüm grupların 4’ün üzerinde bir ortalama değere sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer fark etmeksizin katılımcıların genel olarak, “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) faktörü, temasına olumlu yönde bir eğilim gösterdiği söylenebilir.

H2b: Ailenin yaşadığı yer ile “Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 8: Ailenin yaşadığı yer ile “Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) arasındaki ilişki

	Ailenin yaşadığı yer	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde)	İl merkezi	98	3,15*	,954
	İlçe merkezi	103	3,14*	1,037
	Belde	7	3,14*	,690
	Köy	20	3,51*	,920
	Toplam	228		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 2,749

Sd: 3

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,432

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 8 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten büyük olduğu ($p=0,432;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer ile Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde tüm grupların 3’ün üzerinde bir ortalama değere sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer fark etmeksizin katılımcıların genel olarak, Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) faktörü, temasına vasatın üzerinde bir eğilim gösterdiği söylenebilir.

H2c: Ailenin yaşadığı yer ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 9: Ailenin yaşadığı yer ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasındaki ilişki

	Ailenin yaşadığı yer	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Hak ve Özgürlüklerimiz	İl merkezi	98	4,34*	,613
	İlçe merkezi	103	4,22*	,592
	Belde	7	4,52*	,464
	Köy	19	4,30*	,564
	Toplam	227		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 5,140

Sd: 3

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,162

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 9 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten büyük olduğu ($p=0,162;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer ile Hak ve Özgürlüklerimiz faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde tüm grupların 4’ün üzerinde bir ortalama değere sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer fark etmeksizin katılımcıların genel olarak, Hak ve Özgürlüklerimiz faktörü, temasına olan tutumlarının olumlu yönde bir eğilim gösterdiği söylenebilir.

H2d:Ailenin yaşadığı yer ile le Görev ve Sorumluluklarımız arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 10: Ailenin yaşadığı yer ile Görev ve Sorumluluklarımız arasındaki ilişki

	Ailenin yaşadığı yer	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Görev ve Sorumluluklarımız	İl merkezi	98	4,14*	,758
	İlçe merkezi	103	4,12*	,727
	Belde	7	4,53*	,466
	Köy	19	4,17*	,629
	Toplam	227		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 2,474

Sd: 3

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,480

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 10 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten büyük olduğu ($p=0,480;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer ile Görev ve Sorumluluklarımız faktörü, teması arasında

anlamli bir farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde tüm grupların 4’ün üzerinde bir ortalama değere sahip olduğu görölmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer fark etmeksizin katılımcıların genel olarak, Görev ve Sorumluluklarımız faktörü, temasına olan tutumlarının olumlu yönde bir eğilim gösterdiği söylenebilir.

H2e: Ailenin yaşadığı yer ile Demokrasi kültürü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 11: Ailenin yaşadığı yer ile demokrasi kültürü arasındaki ilişki

	Ailenin yaşadığı yer	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Demokrasi kültürü	İl merkezi	98	4,37*	,752
	İlçe merkezi	105	4,30*	,693
	Belde	7	4,39*	,556
	Köy	20	4,25*	,573
	Toplam	230		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 2,650

Sd: 3

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,449

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 11 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten büyük olduğu ($p=0,449;>0,05$) görölmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer ile demokrasi kültürü faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Grup ortalama değerleri incelendiğinde tüm grupların 4’ün üzerinde bir ortalama değere sahip olduğu görölmektedir. Dolayısıyla ailenin yaşadığı yer fark etmeksizin katılımcıların genel olarak, demokrasi kültürü faktörü, temasına olan tutumlarının olumlu yönde bir eğilim gösterdiği söylenebilir.

H3_a: Siyasetle ilgilenme nedeni ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 12: Siyasetle ilgilenme nedeni ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasındaki ilişki

	Siyasetle ilgilenme nedeni	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
“Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde)	Ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu için	56	4,50*	,619
	Bireysel menfaatlerimi korumak için	3	1,83*	,763
	Alınan kararlar beni ve içinde bulunduğum toplumu etkilediği için	147	4,41*	,444
	Toplumdan tecrit edilmemek için	2	3,58*	1,532
	Desteklediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesi için	9	4,35*	,496
	Destiklemediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesini engellemek için	4	4,00*	,577
	Diğer	9		
	Toplam	230		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 18,323

Sd: 6

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,005

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 12 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten küçük olduğu ($p=0,005;<0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla siyasetle ilgilenme nedeni ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilmektedir. Siyasetle ilgilenme nedenini bireysel menfaatlerini korumak şeklinde ifade edenlerin, “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) faktörü, teması hakkındaki tutumlarının olumsuz yönde ve en düşük çıktığı görülmektedir. Diğer gruplar birbirlerine yakın ortalama değerlere sahip olmakla birlikte “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) faktörü, teması hakkındaki tutumu en yüksek grup, siyasetle ilgilenme nedenini, siyasetin ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu şeklinde ifade edenler bulunmuştur.

H3_b: Siyasetle ilgilenme nedeni ile “Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 13: Siyasetle ilgilenme nedeni ile Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) arasındaki ilişki

	Siyasetle ilgilenme nedeni	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde)	Ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu için	55	3,38*	1,084
	Bireysel menfaatlerimi korumak için	3	2,50*	2,179
	Alınan kararlar beni ve içinde bulunduğum toplumu etkilediği için	146	3,11*	,887
	Toplumdan tecrit edilmemek için	2	3,33*	2,357
	Desteklediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesi için	9	3,40*	1,102
	Destiklemediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesini engellemek için	4	2,66*	1,414
	Diğer	9	3,07*	,795
	Toplam	228		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 6,107

Sd: 6

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,411

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 13 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten büyük olduğu ($p=0,411;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla siyasetle ilgilenme nedeni ile Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Siyasetle ilgilenme nedenini bireysel menfaatlerini korumak şeklinde ifade edenlerin, Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) faktörü, teması hakkındaki tutumlarının olumsuz yönde ve en düşük çıktığı

görülmektedir. Diğer gruplar birbirlerine yakın ortalama değerlere sahip olmakla birlikte genel olarak, Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) faktörü, temasını hakkındaki tutumları vasat (ortalama) düzeyde çıkmıştır.

H3c: Siyasetle ilgilenme nedeni ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 14: Siyasetle ilgilenme nedeni ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasındaki ilişki

	Siyasetle ilgilenme nedeni	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma	
Hak ve Özgürlüklerimiz	Ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu için	54	4,41*	,679	
	Bireysel menfaatlerimi korumak için	3	2,33*	,808	
	Alınan kararlar beni ve içinde bulunduğum toplumu etkilediği için	146	4,31*	,445	
	Toplumdan tecrit edilmemek için	2	5*	3,3	,49
	Desteklediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesi için	9		4,16*	,894
	Desteklemediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesini engellemek için	4		4,30*	,424
	Diğer	9		4,26*	,728
	Toplam		227		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 18,013

Sd: 6

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,006

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 14 incelendiğinde, p değerinin 0,05'ten küçük olduğu ($p=0,006;<0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla siyasetle ilgilenme nedeni ile Hak ve Özgürlüklerimiz faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilmektedir. Siyasetle ilgilenme nedenini bireysel menfaatlerini korumak şeklinde ifade edenlerin, Hak ve Özgürlüklerimiz faktörü, teması, olumsuz yönde ve en düşük çıktığı görülmektedir. Diğer gruplar birbirlerine yakın ortalama değerlere sahip olmakla birlikte Hak ve Özgürlüklerimiz faktörü, teması hakkındaki tutumu en yüksek grup, siyasetle ilgilenme nedenini, siyasetin ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu şeklinde ifade edenler bulunmuştur.

H3d: Siyasetle ilgilenme nedeni ile Görev ve Sorumluluklarımız arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 15: Siyasetle ilgilenme nedeni ile Görev ve Sorumluluklarımız arasındaki ilişki

	Siyasetle ilgilenme nedeni	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Görev ve Sorumluluklarımız	Ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu için	54	4,26*	,750
	Bireysel menfaatlerimi korumak için	3	2,58*	1,701
	Alınan kararlar beni ve içinde bulunduğum toplumu etkilediği için	146	4,16*	,603
	Toplumdan tecrit edilmemek için	2	4,00*	,353
	Desteklediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesi için	9	4,00*	1,138
	Desteklemediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesini engellemek için	4	4,62*	,595
	Diğer	9	3,68*	1,011
	Toplam	227		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 10,050

Sd: 6

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,123

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 15 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten büyük olduğu ($p=0,123;>0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla siyasetle ilgilenme nedeni ile Görev ve Sorumluluklarımız faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilmektedir. Siyasetle ilgilenme nedenini bireysel menfaatlerini korumak şeklinde ifade edenlerin, Görev ve Sorumluluklarımız faktörü, teması olumsuz yönde ve en düşük çıktığı görülmektedir. Diğer gruplar birbirlerine yakın ortalama değerlere sahip olmakla birlikte Görev ve Sorumluluklarımız faktörü, teması hakkındaki tutumu en yüksek grup, siyasetle ilgilenme nedenini, desteklemediği siyasi görüşlerin iktidara gelmesini engellemek şeklinde ifade edenler bulunmuştur.

H3e: Siyasetle ilgilenme nedeni ile Demokrasi kültürü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 16: Siyasetle ilgilenme nedeni ile demokrasi kültürü arasındaki ilişki

	Siyasetle ilgilenme nedeni	N	Grup Ortalaması	Standart Sapma
Demokrasi kültürü	Ülke sorunlarının çözümünde en etkili araç olduğu için	56	4,35*	,802
	Bireysel menfaatlerimi korumak için	3	2,08*	,803
	Alınan kararlar beni ve içinde bulunduğum toplumu etkilediği için	147	4,39*	,531
	Toplumdan tecrit edilmemek için	2	3,37*	2,298
	Desteklediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesi için	9	4,44*	,480
	Desteklemediğim siyasi görüşlerin iktidara gelmesini engellemek için	4	3,25*	1,207
	Diğer	9	4,47*	,440
	Toplam	230		

Test İstatistikleri:

Ki-Kare: 15,000

Sd: 6

Asymp. Sig. (çift kuyruk): ,020

*Söz konusu değerler “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum” ifadelerine karşılık gelmek üzere 5li Likert ölçeği üzerinden yorumlanmalıdır.

Tablo 16 incelendiğinde, p değerinin 0,05’ten küçük olduğu ($p=0,020;<0,05$) görülmektedir. Dolayısıyla siyasetle ilgilenme nedeni ile demokrasi kültürü faktörü, teması arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenebilmektedir. Siyasetle ilgilenme nedenini, bireysel menfaatlerini korumak şeklinde ifade edenlerin, demokrasi kültürü faktörü, teması tutumlarının olumsuz yönde ve en düşük çıktığı görülmektedir. Diğer gruplar birbirlerine yakın ortalama değerlere sahip olmakla birlikte genel olarak, demokrasi kültürü faktörü, teması tutumlarının vasatın üzerinde olumlu olarak bulunmuştur.

Tablo 17’de, hipotezler için hazırlanan özet tablo incelendiğinde, 11 hipotezin reddedildiği, 4 hipotezinde kabul edildiği görülmektedir. Bu sonuç da vatandaşlık algısı ile demografik değişkenler arasında ilişkinin oldukça az olduğunu göstermektedir.

Tablo 17: Hipotezler İçin Özet Tablo

Hipotez	İfade	Reddedildi	Reddedilemedi
H1 _a	Cinsiyet, Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturur.	X	
H1 _b	Cinsiyet ile Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H1 _c	Cinsiyet ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H1 _d	Cinsiyet ile Görev ve Sorumluluklarımız arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H1_e	Cinsiyet ile Demokrasi kültürü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.		X
H2 _a	Ailenin yaşadığı yer ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasında anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H2 _b	Ailenin yaşadığı yer ile “Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) arasında anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H2 _c	Ailenin yaşadığı yer ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	

H2 _d	Ailenin yaşadığı yer ile le Görev ve Sorumluluklarımız arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H2 _e	Ailenin yaşadığı yer ile Demokrasi kültürü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H3_a	Siyasetle ilgilenme nedeni ile “Her İnsan Değerlidir” (Bireysel düzeyde) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.		X
H3 _b	Siyasetle ilgilenme nedeni ile “Her İnsan Değerlidir” (Toplumsal düzeyde) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H3_c	Siyasetle ilgilenme nedeni ile Hak ve Özgürlüklerimiz arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.		X
H3 _d	Siyasetle ilgilenme nedeni ile Görev ve Sorumluluklarımız arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.	X	
H3_e	Siyasetle ilgilenme nedeni ile Demokrasi kültürü arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.		X

---

5. Sonuç

ZBEÜ öğrencilerinin vatandaşlık algısının ele alındığı çalışmada, elde edilen sonuçlar incelendiğinde, cinsiyet ile vatandaşlık algısı arasındaki ilişki hakkında, kadınların erkeklere göre vatandaşlık algısı ortalamalarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Beş faktörden dördünde, kadınların vatandaşlık algısı, erkelere göre daha olumludur. Sadece cinsiyet ile insan haklarına toplumsal düzeyde verilen değer arasındaki ilişki de erkeklerin vatandaşlık algısı (3.19) kadınlardan (3.17) çok az daha yüksektir. Vatandaşlık algısındaki beş faktörden sadece demokrasi kültürü ile cinsiyet arasında bir ilişkiye ulaşılmıştır. Kadınların, demokrasinin gerekliliğine olan tutumlarının (kadın 4,44; erkek 4,18) daha olumlu olduğu görülmektedir. Benzer sonuca, bazı bilimsel çalışmalarda da ulaşılmıştır. Örneğin, Sağlam'ın “Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü”; Öcal'ın “İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Hakları Konusundaki Görüşleri”; Keskin'in “Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişimin, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması”; Gömleksiz ve Kan'ın “Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Değerlendirilmesi: Fırat Üniversitesi Örneği”; Aktaş'ın “İlköğretim Beşinci Sınıf

Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Programında Verilen Değerleri Edinme Düzeyleri (Erzincan Örneği)”; Şimşek’in “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Demokratik Kazanımlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” çalışmalarında da kız öğrencilerin tutum ve bilgileri, erkeklere göre daha yüksektir. Yapılan anket sonucunda, araştırmanın argümanı, öğrencilerin vatandaşlık algısının yüksek olduğu ve vatandaşlık algısı ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin oldukça az olduğudur.

Çalışmada, 15 hipotezden 11’in reddedilmiş, 4’ünde kabul edilmiştir. Bener sonuç Demirbaş’ın çalışmasında da görülmektedir. Demirbaş’ın çalışmasındaki 24 hipotezden 19’u reddedilmiş, 5’i kabul edilmiştir (Demirbaş, 2016: 32-48). Bu sonuç da vatandaşlık algısı ile demografik veya diğer değişkenler (seçmen kararlılığı vb) arasında ilişkinin oldukça az olduğunu göstermektedir. Ailenin yaşadığı yer ile vatandaşlık algısı arasında bir ilişki bulunamamıştır. Demirbaş’ın çalışmasında da benzer sonuçlara ulaştığı belirtilebilir. Sadece demokrasi kültürü faktörü ile ailenin yaşadığı yer arasında bir ilişki saptanmıştır. Çalışmamızda, ailenin yaşadığı yer ile vatandaşlık algısı arasındaki duruma bakıldığında, dört faktörde ailesi belde de bir faktörde de ailesi köyde yaşayanların vatandaşlık algısının en yüksek olduğu sonucuna ulaşıldı. Buradan yola çıkarak, ankete katılanlardan kırsal kesimde yaşayan (köy, belde) üniversite öğrencilerinin şehirde, ilçe merkezinde yaşayan üniversite gençlerine oranla vatandaşlık algılarının daha olumlu olduğu sonucu çıkmaktadır. Vatandaşlık algısının en düşük olduğu yerleşim birimi, ilçe merkezidir. Önceki çalışmalardan farklı olarak, siyasetle ilgilenme nedeni ile vatandaşlık algısı arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır. Siyasetle ilgilenme nedenini “Bireysel menfaatlerimi korumak için” olarak ifade edenlerin, beş faktörde de vatandaşlık algılarının en düşük, en olumsuz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Siyasetle ilgilenme nedenlerinin diğerlerinde ise vatandaşlık ortalamalarının birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Acar, F. (2018). *Öğrenci velilerindeki vatandaşlık algılarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi SBE, Kastamonu.
- Aktaş, N. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aybay, R. (2008). *Vatandaşlık hukuku*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Bookchin, M. (1987), *The rise of urbanisation and the decline of citizenship*. San Fransisco: Sierra Club Books.
- Brubaker, R. (2009). *Fransa'da ve Almanya'da vatandaşlık ve ulus ruhu*. Ankara: Dost Kitapevi.
- Caymaz, B. (2007). *Türkiye'de Vatandaşlık Resmi İdeoloji ve Yansımaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dağ, N. (2012). Vatandaşlığın niteliksel dönüşümü ve vatandaşlık eğitimi üzerine bir betimleme çalışması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 105-118.
- Demirbaş, İ. (2016). *Üniversite öğrencilerinin vatandaşlık algısının belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kastamonu Üniversitesi SBE, Kastamonu.
- Düzenli, K. (2020). Yurttaşlığın tarihsel dönüşümü ve Türkiye'de yurttaşlık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi. İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Erdem, F.H. (2012). Anayasal vatandaşlık ve yeni anayasa. *Liberal Düşünce*, 17(66), 49-56.
- Esendemir, Ş. (2008). *Türkiye'de ve dünyada vatandaşlık: eski sorular Yeni Arayışlar*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Gömleksiz, M.N., Kan, A.Ü. (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi: Fırat Üniversitesi örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 178, 44-64.
- Hablemitoğlu, Ş., Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- Heater, D. (2004). *A Brief history of citizenship*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin temel kavramları*. (Çev: H. Özler). Ankara: Adres Yayınları.
- Işın, E., İşyar, B. (2005). "Türkiye'de Ulus-Devlet ve Vatandaşlığın Doğuşu". Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları. (Der. Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı), İstanbul: Tesev Yayınları.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişimin, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Korkut, L. (2015). Siyasi kimlik olarak vatandaşlık: Türkiye'de ve dünya devletlerinde anayasal vatandaşlık tanımları. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 5-41.
- Oran, B. (2004). *Türkiye'de azınlıklar, kavramlar, Lozan, iç mevzuat, içtihat, uygulama*. İstanbul: Tesev Yayınları.

- Ozulu, S., Kösecik, M. (2016). Anayasal vatandaşlık ve Türkiye’de yeni anayasa yapım sürecinde siyasi partilerin vatandaşlık söylemleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(2), 513-537.
- Öcal, A. (2011). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Hakları Konusundaki Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 134-149.
- Özipek, B. B. (2004). *Muhafazakarlık, akıl, toplum, siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları,
- Özkazanç, A. (2009). Toplumsal Vatandaşlık ve Neo-Liberalizm Sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(1), 247-274.
- Polat, E. G. (2010). *Anayasal vatandaşlık*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, E.G. (2011). Osmanlıdan günümüze vatandaşlık anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 127-157.
- Sağlam, H. İ. (2000). “Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, 146, 67-71.
- Sarıbay, A. (1992). *Siyasal sosyoloji*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Tanör, B. (1992). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: YKY.
- Temelat, N. (2011). *Ülke anayasalarında vatandaşlık tanımları*. Ankara: TBMM Araştırma Merkezi.
- Ünsal, A. (1998). 5 yılda tebaa’dan yurttaş’a doğru. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Üstel, F. (1999). Yurttaşlık ve demokrasi. Ankara: Dost Yayınları.
- Üstel, F. (2004). *Makbul vatandaşın peşinde*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Young, I. M. (1989). Polity and group difference : A critique of the ideal universal citizenship. *Ethics*, 99(2), 250-274.